

Життєвий шлях та церковне служіння архімандрита Василя (Проніна) (До 100-річчя з дня народження)

В історії Православної Церкви на Закарпатті у XX столітті залишили помітний слід багато видатних діячів. Серед них є такі відомі архіпастирі, подвижники благочестя, вчені і суспільні діячі, як преподобні Іустин (Попович)⁵³⁵, Алексій (Кабалюк)⁵³⁶, Іов (Кундря)⁵³⁷, митрополити Євлогій (Георгіївський)⁵³⁸, Веніамін (Федченков)⁵³⁹, Дорофей (Філіп)⁵⁴⁰, архієпископ Аверкій (Таушев)⁵⁴¹, професор

⁵³⁵ Архимандрит Іустин (серб. Јустин; в миру Благодє Попович, серб. Благоје Поповић). Народився 6 квітня 1894 р. Помер 7 квітня 1978 р. Відомий священнослужитель Сербської Православної Церкви (СПЦ), доктор богослов'я, архімандрит. Канонізований СПЦ в 2010 р. Зарахований до лику преподобних. Пам'ять звершується 7 квітня, 12 вересня.

⁵³⁶ Схіархимандрит Алексій (в миру Олександр Іванович Кабалюк). Народився 12 вересня 1877 р. в с. Ясиня. Помер 2 грудня 1947 р. Відомий карпаторуський православний священнослужитель, місіонер і діяч. Месцевошанований святий Української Православної Церкви, вшановується як преподобний Алексій, карпаторуський сповідник. У 1999 р. були знайдені його неглинні моці, а 21 жовтня 2001 р. Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Володимир звершив у Свято-Миколаївському монастирі села Ізи прославлення його в лику святих.

⁵³⁷ Архимандрит Іов Угольський (в миру Кундря Іван Георгійович) Народився 18 травня 1902 р. в с. Іза, Хустського району, Закарпатської області, на той час Австро-Угорщина. Помер 28 липня 1985 р. в с. Мала Уголька, Тячівського району, Закарпатської області. Відомий православний святий та сповідник благочестя. Шанований старець, відомий релігійний діяч, чернець та архімандрит. 22 жовтня 2007 р. його моці були віднайдені неглинними. Відразу почався процес підготовки документів до його канонізації. 18 вересня 2008 р. у селі Мала Уголька Тячівського району за участі Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Володимира відбулося прославлення у лику місцевошанованих святих преподобного Іова (Кундрі).

⁵³⁸ Митрополит Євлогій (Василь Семенович Георгіївський). Народився у 1868 р. Помер 8 серпня 1946 р. у віці 78 років і похований у Парижі на російському кладовищі в Сент-Женев'єв-де-Буа. 17 серпня 1895 р. призначений інспектором Володимирської Семінарії, а в 1897 р. висвячений у сан архімандрита і переміщений на посаду ректора Холмської Семінарії в Галичині. У 1902 р. призначений єпископом Люблінським, вікарієм Холмсько-Варшавської єпархії; став одним з головних ініціаторів російського національного і релігійного відродження в Галичині. З оголошенням 1-ої світової війни особистим наказом імператора призначений керуючим церковними справами на окупованих територіях. У 1917-1918 рр. – член Всеросійського Церковного Собору. Емігрував з Росії в 1920 р., перебував у Сербії, потім у різних країнах Західної Європи. З 1921 р. за призначенням святого Патріарха Тихона, Священного Синоду та Вищої Церковної Ради – керуючий західноєвропейськими парафіями РПЦ (з 1922 р. – Митрополит).

⁵³⁹ Митрополит Веніамін (в миру Іван Афанасійович Федченков). Народився 14 вересня 1880 р. в селі Вяжлі (Вяжля, Іллінка) Кирсановського повіту Тамбовської губернії. Помер 4 жовтня 1961 р. Похоронений у Псково-Печерському монастирі. Відомий митрополит РПЦ. З 22 листопада 1933 р. скзарх Московської Патріархії в Америці, архієпископ (з 14 липня 1938 р. – Митрополит) Алеутський і Північно-Американський; з 1948 р. в СРСР (керував різними кафедрами); православний подвижник, місіонер, духовний письменник. Наприкінці XX століття Псково-Печерський монастир почав клопотання про канонізацію митрополита Веніаміна. Станом на 2011 р. ведеться збір матеріалів для підготовки до прославлення владики у лику преподобних отців Псково-Печерських.

⁵⁴⁰ Митрополит Дорофей (в миру Дмитрій Георгійович Філіп) народився 20 жовтня 1913 р. в с. Нанкове, Хустського району на Закарпатті. Помер 30 грудня 1999 р. Відомий православний

Георгій Геровський⁵⁴², академік М. Ф. Мурянов⁵⁴³ і багато інших. Кожен з них, в свій історичний час, залишив незгладимий слід в історії цього краю.

Особливе місце в історії Закарпаття займає ім'я архімандрита Василя (Проніна) (08.09.1911–† 05.01.1997) – глибокого дослідника і в той же час справжнього аскета і знаменитого духівника. Його богословсько-історична наукова спадщина змушує замислитися над історичним минулим нашого краю. І тому кожен дослідник Православ'я за Карпатами у ХХ столітті не може обійти увагою цю унікальну, багатогранну постать.

Милість Божа безмежна, адже отець Василій, не дивлячись на запрошення ще восени 1939 року відомого митрополита Східно-Американського і Нью-Йоркського, голови Архієрейського Собору і Синоду, першоієрарха Руської Православної Церкви закордоном (РПЦЗ) Анастасія (Грибановського)⁵⁴⁴ (1873–1965), через графа Граббе⁵⁴⁵

діяч у Чехословаччині, предстоятель Православної Церкви Чеських земель і Словаччини. У 1950–1955 рр. – єпископ Пряшівський. З 25 жовтня 1964 до 30 грудня 1999 р. – Празький митрополит, Предстоятель Православної Церкви Чехословаччини.

⁵⁴¹ Архієпископ Аверкій (в миру Олександр Павлович Тауплев). Народився 1 листопада 1906 р. в Казані. Помер 13 квітня 1976 р. в Джорданвілі (США). Похований у крипті Троїцького собору Свято-Троїцького монастиря в Джорданвілі. Всесвітньо відомий єпископ РПЦ за кордоном (РПЦЗ). З 17 серпня 1961 р. архієпископ Сіракузький і Троїцький. Вчений-богослов, автор есхатичних і гомілетичних праць, зокрема, тлумачень на книги Нового Завіту, які отримали значну популярність.

⁵⁴² Геровський Георгій Юліанович. Народився у 1886 р. у Львові. Помер у 1959 р. у Пряшві. Відомий етнограф та лінгвіст, належав до москвофільського напрямку. Георгій Геровський – син громадського діяча Юліана Геровського та онук Адольфа Добрянського. Дитячі роки провів селі Чергіж, початкову освіту здобув у німецькій гімназії Інсбрука, вступив – у Чернівецькому університеті. Спеціалізацією Геровського була славістика та індо-європейська лінгвістика, пізніше він продовжив свою освіту в Лейпцизькому університеті. Його активна громадська і політична діяльність привернула увагу австрійської поліції, і у 1913 р. разом з братом Олексієм та матір'ю, Георгій Геровський був заарештований та звинувачений у державній зраді. У 1914 р. йому та брату вдалося втекти з арешту до Росії, хоча його мати залишилася у в'язниці, де пізніше померла (або була вбита). Неприязнь до більшовизму невдовзі спонукала його прийняти запрошення брата (що на той час проживав у Чехословаччині) та переїхати до Закарпаття, хоча чехословацьке громадянство він так і не отримав. Під час угорської окупації Закарпаття Геровський продовжував працювати, хоча потрапив під нагляд угорської поліції і був на короткий час заарештований. Його було обрано головою правління Підкарпатської академії наук. У той час він написав, зокрема, рецензію на роботу Володимира Бирчака. Але з встановленням радянської влади навіть така робота стала неможливою. Георгій Геровський потрапив під нагляд НКВС, його викликали на допит. Відомо у нього було проведено обшук, під час якого зникла бібліотека з рідкими книгами та документами, яку Георгій Геровський збирав багато років. Розуміючи неможливість подальшої роботи в СРСР і побоюючись за свою свободу, Геровський запросив дозвіл на чехословацьке громадянство, та отримавши його, виїхав у Пряшів, де провів останні роки свого життя, працюючи у Пряшівському університеті. У ці роки він продовжував етнографічні дослідження, навіть брав участь у створенні альманаху «Пряшівщина», але його діяльність була значно обмежена комуністичною цензурою ЧСР. Помер Георгій Геровський у Пряшві, де і був похований.

⁵⁴³ Михайло Федорович Мурянов. Народився 21 листопада 1928 р. Помер 6 червня 1995 р. Відомий академік, професор зі світовим ім'ям. Бібліографія його праць нараховує 185 робіт по романо-германському, візантійському і слов'янському середньовіччі, герменевтиці російської літератури (з найдавніших часів до початку ХХ ст.), етимології, історичної лексикології російської мови, фольклористичні, археографічні, іконографічні і т. д.

⁵⁴⁴ Митрополит Анастасій (в миру Олександр Олексійович Грибановський). Народився 18 серпня 1873 року. Помер 22 травня 1965 року. Відомий ієрарх РПЦ, архієпископ

перейти до Південної Америки, а згодом до Палестини – залишається на Закарпатті⁵⁴⁶.

Життєвий шлях майбутнього духівника Мукачівського Свято-Миколаївського монастиря архімандрита Василя (у миру Володимира Васильовича Проніна) почався в місті Києві, де він народився 8 вересня 1911 р.⁵⁴⁷ За своїм походженням він належав до деревнянського⁵⁴⁸ руського роду Проніних⁵⁴⁹.

Дитинство Володимира проходило в загальній колії його однолітків. Виключенням в характері Володимира в ті роки була якась вже доросла покірність батькам, глибоке благочестя, любов до храму Божого, що звичайно було заслугою його благочестивих батьків Василя та Іраїди.

У 1917 р. після більшовицького перевороту багато вірних Богові і батьківщині синів і дочок були вимушені покинути свої оселі. Серед таких виявилася і сім'я Проніних, яка емігрувала спочатку до Молдови (тоді це була територія Румунії), а потім до Сербії⁵⁵⁰.

В 1919–1921 рр. у місті Кишиневі⁵⁵¹ навчається у початковій школі, а в 1921–1929 рр. в тому ж місті вчиться у руській гімназії⁵⁵². Жадання Бога і прагнення до пізнання істини привели випускника гімназії спочатку в духовну семінарію, а потім і в Белградський університет на богословський факультет.

3 благословення батьків у 1929 р. Володимир поступає в православну семінарію на честь святого апостола і євангеліста Іоанна Богослова в місті Бітоль (Охридська єпархія, сьогодні це територія Республіки Македонії – О.М.). Поступити в Бітольську семінарію у той час було важко, оскільки з тисячі кандидатів приймалися лише близько ста, а тому вступні іспити були дуже складними. Володимир ці іспити склав позитивно, і так само вчився на всіх курсах.

Зі щоденника Володимира знаємо, що під час навчання як в гімназії, так і семінарії студент Володимир Пронін просто жив у бібліотеці. Його цікавило безліч речей, на які він завжди шукав відповіді. Дуже любив літературу, філософію,

Кишинівський і Хотинський; згодом єпископ РПЦЗ. Митрополит східноамериканський і Нью-Йоркський, другий, після митрополита Антонія (Храповицького), голова Архїєрейського Синоду РПЦЗ.

⁵⁴⁶ Єпископ Григорій (в миру граф Юрій Павлович Граббе) Народився 21 квітня 1902 року в Санкт-Петербурзі. Помер 7 жовтня 1995 року в Нью-Йорку (США). Єпископ РПЦЗ. Раніше довгий час був священником РПЦЗ в сапі протопресвітера. Автор ряду робіт церковно-капітанічного та історичного характеру. Непримиренний критик комуністичного режиму в СРСР.

⁵⁴⁷ Лист ієромонаха Василя (Проніна) єпископу Шанхайському Іоанну (Максимовичу) від 19 липня / 1 серпня 1940 р. // Архів Мукачівської Православної єпархії. – (Далі АМПЄ).

⁵⁴⁸ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

⁵⁴⁹ Державний архів Закарпатської області. – (Далі ДАЗО). – Ф. Р-1490. Уповноважений Ради в справах релігійних культів при РМ СРСР по Закарпатській області. Оп. 4 д. – Спр. 161. – На 64 Арк. – Особові справи священників та настоятельниць Свято-Миколаївського жіночого монастиря в м. Мукачево за період 1947-1991 рр. – Арк. 21.

⁵⁴⁹ За деякими даними будинок роду Проніних знаходився неподалік від Андріївського спуску біля храму апостола Андрія.

⁵⁵⁰ Архімандрит Василь (Пронін). Собраніє трудов. – Т. 1: Жизнеописание. Научные и богословские исследования / Сост. протд., А. Монич, к.и.н., Ю. Данилец. – Ужгород: ОАО "Патент", 2010. – С. 9.

⁵⁵¹ В тому ж місті, згодом були похоронені батьки отця Василя. Відомо, що на честь дворянського роду Проніних в Кишиневі була названа ціла вулиця.

⁵⁵² ДАЗО. – Ф. 1490. Уповноважений Ради в справах релігій при Раді Міністрів УРСР по Закарпатській області. – Оп. 4 д. – Спр. 168. – На 104 Арк. – Послужні списки священників на букви П, Р, С. – Том. 4. – Арк. 9.

Георгій Геровський⁵⁴², академік М. Ф. Мурьянов⁵⁴³ і багато інших. Кожен з них, в свій історичний час, залишив незгладимий слід в історії цього краю.

Особливе місце в історії Закарпаття займає ім'я архімандрита Василя (Проніна) (08.09.1911–† 05.01.1997) – глибокого дослідника і в той же час справжнього аскета і знаменитого духовника. Його богословсько-історична наукова спадщина змушує замислитися над історичним минулим нашого краю. І тому кожен дослідник Православ'я за Карпатами у ХХ столітті не може обійти увагою цю унікальну, багатогранну постать.

Милість Бога безмежна, адже отець Василій, не дивлячись на запрошення ще восени 1939 року відомого митрополита Східно-Американського і Нью-Йоркського, голови Архієрейського Собору і Синоду, першоєрарха Руської Православної Церкви за кордоном (РПЦЗ) Анастасія (Грибановського)⁵⁴⁴ (1873–1965), через графа Граббе⁵⁴⁵

діяч у Чехословаччині, предстоятель Православної Церкви Чеських земель і Словаччини. У 1950–1955 рр. – єпископ Пряшівський. З 25 жовтня 1964 до 30 грудня 1999 р. – Празький митрополит. Предстоятель Православної Церкви Чехословаччини.

⁵⁴¹ Архієпископ Аверкій (в миру Олександр Павлович Таушев). Народився 1 листопада 1906 р. в Казані. Помер 13 квітня 1976 р. в Джорданвілі (США). Похований у крипті Троїцького собору Свято-Троїцького монастиря в Джорданвілі. Всесвітньо відомий єпископ РПЦ за кордоном (РПЦЗ). З 17 серпня 1961 р. архієпископ Сіракузький і Троїцький. Вчений-богослов, автор скезетичних і гомілетичних праць, зокрема, глумачень на книги Нового Завіту, які отримали значну популярність.

⁵⁴² Геровський Георгій Юліанович. Народився у 1886 р. у Львові. Помер у 1959 р. у Пряшві. Відомий етнограф та лінгвіст, належав до москвофільського напрямку. Георгій Геровський – син громадського діяча Юліяна Геровського та онук Адольфа Добрянського. Дитячі роки провів у селі Чергіж, початкову освіту здобув у пiмецькій гімназії Ісєбрука, вищу – у Чернівцькому університеті. Спеціалізацією Геровського була словістика та індо-європейська лінгвістика, пізніше він продовжив свою освіту в Лейпцизькому університеті. Його активна громадська і політична діяльність привернула увагу австрійської поліції, і у 1913 р. разом з братом Олексієм та матір'ю, Георгій Геровський був заарештований та звинувачений у державній зраді. У 1914 р. йому та брату вдалося втекти з арешту до Росії, хоча його мати залишилася у в'язниці, де пізніше померла (або була вбита). Неприязнь до більшовизму невдовзі спонукала його прийняти запрошення брата (що на той часом проживав у Чехословаччині) та переїхати до Закарпаття, хоча чехословацьке громадянство він так і не отримав. Під час угорської окупації Закарпаття Геровський продовжував працювати, хоча потрапив під нагляд угорської поліції і був на короткий час заарештований. Його було обрано головою правління Підкарпатської академії наук. У той час він написав, зокрема, рецензію на роботу Володимира Бирчака. Але з встановленням радянської влади навіть така робота стала неможливою. Георгій Геровський потрапив під нагляд НКВС, його викликали на допит. Вдома у нього було проведено обшук, під час якого зникла бібліотека з рідкими книгами та документами, яку Георгій Геровський збирав багато років. Розуміючи неможливість подальшої роботи в СРСР і побоюючись за свою свободу, Геровський запросив дозвіл на чехословацьке громадянство, та отримавши його, виїхав у Пряшів, де провів останні роки свого життя, працюючи у Пряшівському університеті. У ці роки він продовжував етнографічні дослідження, навіть брав участь у створенні альманаху «Пряшівщина», але його діяльність була значно обмежена комуністичною цензурою ЧСР. Помер Георгій Геровський у Пряшві, де і був похований.

⁵⁴³ Михайло Федорович Мурьянов. Народився 21 листопада 1928 р. Помер 6 червня 1995 р. Відомий академік, професор зі світовим ім'ям. Бібліографія його праць нараховує 185 робіт по романно-германському, візантійському і слов'янському середньовіччі, герменевтиці російської літератури (з найдавніших часів до початку ХХ ст.), етимології, історичної лексикології російської мови, фольклористикі, археографії, іконографії і т. д.

⁵⁴⁴ Митрополит Анастасій (в миру Олександр Олексійович Грибановський). Народився 18 серпня 1873 року. Помер 22 травня 1965 року. Відомий ієрарх РПЦ, архієпископ

перейти до Південної Америки, а згодом до Палестини – залишається на Закарпатті⁵⁴⁶.

Життєвий шлях майбутнього духівника Мукачівського Свято-Миколаївського монастиря архімандрита Василя (у миру Володимира Васильовича Проніна) почався в місті Києві, де він народився 8 вересня 1911 р.⁵⁴⁷ За своїм походженням він належав до древнього дворянського⁵⁴⁸ руського роду Проніних⁵⁴⁹.

Дитинство Володимира проходило в загальній колії його однолітків. Виключенням в характері Володимира в ті роки була вже доросла покірність батькам, глибоке благочестя, любов до храму Божого, що звичайно було заслугою його благочестивих батьків Василя та Іраїди.

У 1917 р. після більшовицького перевороту багато вірних Богові і батьківщині сипів і дочок були вимушені покинути свої оселі. Серед таких виявилася і сім'я Проніних, яка смігувала спочатку до Молдови (тоді це була територія Румунії), а потім до Сербії⁵⁵⁰.

В 1919–1921 рр. у місті Кишиневі⁵⁵¹ навчається у початковій школі, а в 1921–1929 рр. в тому ж місті вчиться у руській гімназії⁵⁵². Жадання Бога і прагнення до пізнання істини привели випускника гімназії спочатку в духовну семінарію, а потім і в Белградський університет на богословський факультет.

З благословення батьків у 1929 р. Володимир поступає в православну семінарію на честь святого апостола і євангеліста Іоанна Богослова в місті Бітоль (Охридська єпархія, сьогодні це територія Республіки Македонії – О.М.). Поступити в Бітольську семінарію у той час було важко, оскільки з тисячі кандидатів приймалися лише близько ста, а тому вступні іспити були дуже складними. Володимир ці іспити склав позитивно, і так само вчився на всіх курсах.

Зі шоденника Володимира знаємо, що під час навчання як в гімназії, так і семінарії студент Володимир Пронін просто жив у бібліотеці. Його цікавило безліч речей, на які він завжди шукав відповіді. Дуже любив літературу, філософію,

Кишинівський і Хотинський; згодом єпископ РПЦЗ. Митрополит східноамериканський і Нью-Йоркський, другий, після митрополита Антонія (Храповицького), голова Архієрейського Синоду РПЦЗ.

⁵⁴⁶ Єпископ Григорій (в миру граф Юрій Павлович Граббе) Народився 21 квітня 1902 року в Санкт-Петербурзі. Помер 7 жовтня 1995 року в Нью-Йорку (США). Єпископ РПЦЗ. Раніше довгий час був священником РПЦЗ в сані протопресвітера. Автор ряду робіт церковно-канонічного та історичного характеру. Непримиренний критик комуністичного режиму в СРСР.

⁵⁴⁷ Лист єромонаха Василя (Проніна) єпископу Шанхайському Іоанну (Максимовичу) від 19 липня / 1 серпня 1940 р. // Архів Мукачівської Православної єпархії. – (Далі АМПЄ).

⁵⁴⁸ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

⁵⁴⁹ Державний архів Закарпатської області. – (Далі ДАЗО). – Ф. Р-1490. Уповноважений Ради в справах релігійних культів при РМ СРСР по Закарпатській області. Оп. 4 д. – Спр. 161. – На 64 Арк. – Особові справи священників та настоятельниць Свято-Миколаївського жіночого монастиря в м. Мукачево за період 1947–1991 рр. – Арк. 21.

⁵⁴⁹ За деякими даними будинок роду Проніних знаходився неподалік від Андріївського спуску біля храму апостола Андрія.

⁵⁵⁰ Архімандрит Василь (Пронін). Собрание трудов. – Т. 1: Жизнеописание. Научные и богословские исследования / Сост. протд., А. Мониц, к.и.н., Ю. Данилсп. – Ужгород: ОАО "Патент", 2010. – С. 9.

⁵⁵¹ В тому ж місті, згодом були похоронені батьки отця Василя. Відомо, що на честь дворянського роду Проніних в Кишиневі була названа ціла вулиця.

⁵⁵² ДАЗО. – Ф. 1490. Уповноважений Ради в справах релігій при Раді Міністрів УРСР по Закарпатській області. – Оп. 4д. – Спр. 168. – На 104 Арк. – Послужні списки священників на букви П, Р, С. – Том. 4. – Арк. 9.

археологію, історію, лінгвістику. Його улюбленими письменниками були С.М. Тургенєв, Ф.М. Достоевський, М.Ю. Лермонтов, А.П. Чехов, С.А. Єссін.

Окрім свого головного послуху – навчання, молодий студент осягає і ази духовного життя, активно спілкується з багатьма святицями Руської і Сербської Православних Церков. У важкі для Церкви часи в духовній семінарії Бітоля навчалися також вихідці із Закарпаття, які після навчання поверталися додому, і служили Церкві Христовій на своїй батьківщині.

Саме тут семінарист Володимир вперше у своєму житті зустрічається з багатьма майбутніми святими: преподобним Іустиним (Поповичем) (07.04.1894–07.04.1979), який з грудня 1930 по січень 1932 рр. знаходився в місіонерській поїзді в Підкарпатській Русі, а з 1932 по 1934 р. був професором Бітольської семінарії; святиелем Миколаєм (Велеміровичем)⁵⁵³ (23.12.1880–18.03.1956), а також з відомим святиелем Православної Церкви, тоді ще ієромонахом Іоаном (Максимовичем)⁵⁵⁴ (04.06.1896–19.06.1966).

Безліч відомих професорів, доцентів вчили і наставляли тоді молодих богословів у семінарії, але найзначнішим наставником і вихователем був отець Іоан, який викладав у той час в семінарії і був її ректором. Тверда віра і подвижницьке життя отця Іоана стали хлопцю прикладом для наслідування. Саме його Володимир попросив бути духовним наставником. Майбутній святий, побачив добре серце хлопця і теж виявив прихильність до нього. І хоча в 1934 р. отця Іоана возводять в сан єпископа, і він виїжджає до далекого Шанхаю, сердечне спілкування між ними продовжувалося до самої смерті святиеля, тепер уже в письмовій формі⁵⁵⁵. У архіві Мукачівської єпархії збереглося унікальне і глибоке за своїм духовним змістом листування між святиелем Іоаном і тоді ще ієромонахом Васи́лем (Проні́ним)⁵⁵⁶.

Згодом отець Васи́лій багато разів згадував владику Іоанна у своїх бесідах з духовними чадами, яким ставив у приклад його подвижництво та аскетичний досвід. Одного дня в своєму щоденнику отець Васи́лій записав: *«Когда я начинал думать о*

⁵⁵³ Єпископ Миколай Велимирович (серб. Ніколај Веліміровић). Народився 23 грудня 1880 року. Помер 18 березня 1956 року. Відомий проповідник, богослов та ієрерах Сербської Православної Церкви. Останні дні єпископа пройшли в монастирі святого Тихона в штаті Пенсільванія, де 18 березня 1956 він помер. З монастиря тіло владики було перенесено на цвинтар сербського монастиря Святого Савви в Лібертівіллі (штат Іллінойс). 18 березня 1987 відбулося прославлення Миколи Велимировича, як місцевопланованого святого Шабачко-Валевської єпархії. 12 травня 1991 мощі святого Миколи перенесені в його рідне село Лєліч. Оголошено святим на засіданні Святого архієрейського собору Сербської Православної Церкви в травні 2003 року. Канонізований в храмі Святого Сави в Белграді 24 травня 2003.

⁵⁵⁴ Архієпископ Іоанн (в миру Михайло Борисович Максимович) Народився 16 червня 1896 р. в селі Адамівка, Ізюмського повіту, Харківської губернії. Помер 2 липня 1966 року в Сетлі (США). Духівник архимандрита Васи́лія (Проні́на). Відомий єпископ РПЦЗ; архієпископ Західно-Американський і Сан-Франциский. Прославлений РПЦЗ в лику святиелів 2 липня 1994 р. Проклятий загальноцерковному рівні Архієрейським Собором РПЦ 24 червня 2008 р., як святий Іоанн Шанхайський і Сан-Франциский чудотворець. Пам'ять вшановується 2 липня.

⁵⁵⁵ Див.: Мони́ч Александр, протодіакон. Жизненный путь архимандрита Васи́лія (Проні́на) (08.09.1911–05.01.1997) // Архимандрит Васи́лій (Проні́н). Собрание трудов. – Том 1. – Ужгород: ОАО «Патент», 2010. – С. 7–47; Мони́ч Александр, протодіакон. Переписка святиеля Іоанна (Максимовича) с ієромонахом Васи́лієм (Проні́ним). Материали к канонизации архимандрита Васи́лія (Проні́на) // Православний Літопис. Журнал Мукачєво-Ужгородської Православної єпархії. – 2009. – № 9 (15). – Листопад-Грудень. – С. 26–29.

⁵⁵⁶ Збереглися листи єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) до ієромонаха Васи́лія (Проні́на), які датуються 31.07.1939; 15.02.1941; 15.04.1941 // АМПЄ.

христианстве, о вере, то вспоминал епископа Иоанна. [...] Владыка Иоанн мне дорог, как дорога мне жизнь, ибо я живу и дышу и существую по его молитвам. От него я видел любовь и веру, и эта вера дала мне силу жизни»⁵⁵⁷.

Відповідно до архівних матеріалів богословського факультету Белградського державного університету (далі – БДУ) семінарист Володимир Пронін з 1 листопада 1931 по 1937 р. з успіхом продовжує своє навчання в указаному закладі⁵⁵⁸. Дякуючи нововиявленим архівним матеріалам факультету стало відомо, що весь період навчання на богословському факультеті Володимир був під заступництвом і піклуванням Архієрейського Синоду Сербської Православної Церкви (далі – СПЦ), а також що він закінчив своє навчання як стипендіат Синоду СПЦ⁵⁵⁹.

Завдяки дивом збереженій особовій справі студента богословського факультета Володимира Проніна сьогодні ми маємо унікальну можливість в деталях, буквально по семестрах, простежити дні і роки його перебування в стінах БДУ. Разом з тим перед нами відкриваються деякі нові деталі і його особистого життя.

Зокрема відомо, що під час навчання Володимир, наприклад з першого семестру (1.10.1931 р.) по зимовий, третій семестр (1.10.1932 р.) проживав у м. Белграді по вул. Косанчичев Венац, буд. 14. Починаючи із зимового семестру (1.10.1932 р.) проживав у м. Белграді по вул. Капітана Мішіна, буд. 9. З літнього семестру (1.03.1932 р.) адреса його проживання знову змінюється. Одночасно в документах згадується і вул. Фрутокотарска, буд. 14 і знову вул. Косанчичев Венац, буд. 14⁵⁶⁰.

Згідно з письмовим проханням, студента 4 курсу богословського факультету Володимира Проніна на ім'я Сербського Патріарха, Святійшого Варнави (Росича), Володимиру благословляється провести літні канікули 1934 р. в відомому сербському монастирі Студеніца⁵⁶¹, про який він згодом напише окрему статтю в журналі Московської патріархії⁵⁶².

Після завершення навчання молодий богослов був направлений проповідником Слова Божого в Мукачівсько-Пряшівську православну єпархію, яка у той час була в юрисдикції СПЦ. Про свої перші враження від зустрічі із Закарпаттям він писав: *«Будучи еще студентом на богословском факультете Белградского университета я заинтересовался Карпатской Русью. Тогда она мне казалась западной страной, о которой так мало было известно. Там же учились несколько студентов из Закарпатья. Кроме того, некоторые из карпаторусских деятелей проживали тогда в Белграде и интересовались учащимися из Бессарабии, которых было несколько и которые были туда направлены от русского меньшинства. Но после окончания школы никто из нас не мог вернуться в Бессарабию для церковной работы; меньшинство придерживалось старого стиля, а официально там был новый календарь.*

В конце 1938 года мне представилась возможность поехать на Карпаты. В беспокойное время, в середине ноября прибыл я в Мукачево и в течении 17 лет, безвыездно (кроме 2 месяцев пребывания в Почаевской Лавре в 1949 году) прожил на

⁵⁵⁷ Особистий щоденник архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

⁵⁵⁸ Особова справа Володимира Проніна // Архів Богословського факультету Белградського державного університету (Далі – АБФБДУ).

⁵⁵⁹ Автобіографія ієромонаха Василя (Проніна). Див.: Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

⁵⁶⁰ Особова справа Володимира Проніна // АБФБДУ.

⁵⁶¹ Там само.

⁵⁶² Пронин Василий, архимандрит. Сербский подвижник неросхимонах Феоктист // ЖМП. – № 11. – 1975. – С. 50–51.

Закарпатъе. Неизгладимо впечатление, когда после обычной городской обстановки приходилось видеть перед собой закарпатские деревянные церкви, хижины, видеть людей в народной одежде, слышать закарпатский говор. Возникает непосредственное ощущение древности славянских поселений на Карпатах. Это другой мир, мир наших летописей; точно въезжаешь в до Петровскую, до Пушкинскую Русь»⁵⁶³.

Після двох років перебування в межах Мукачівської єпархії майбутній подвижник, наслідуючи приклад святого життя свого наставника і духівника, приймає рішення про прийняття чернецтва. Поза сумнівом, саме особа владыки Іоанна, його життя, проповіді і листи, будять в душі Володимира бажання служити Богові в чернецтві.

11 березня 1939 року преосвященніший Володимир (Раїч)⁵⁶⁴ (1938–1945), єпископ Мукачівсько-Пряшівський в Крестовому храмі Архієрейського будинку в місті Мукачеві, постригає Володимира в малу схиму, з ім'ям Василій, на честь блаженного Василя Христа ради юродивого, Московського чудотворця⁵⁶⁵. Через день після чернечого постригу в тому ж храмі і той же єпископ здійснює над ченцем Василієм дияконську хіротонію. 25 червня того ж року в Покровському храмі села Ракошино, ієродиякон Василій був рукопокладений в сан ієромонаха⁵⁶⁶.

Вітаючи ієромонаха Василя з прийняттям чернецтва та ієрейською хіротонією, єпископ Шапхайський Іоан (Максимович) писав у листі: *«Возлюбленный о Господе отец Василий! Поздравляю Вас прежде всего с принятием иночества и священства, а также с имеющим быть через два дня Днем Вашего Небесного Покровителя. От души порадовался я, получив Ваше письмо. [...] Приняв иночество и стив на службу Церкви в многострадальном русском крае, Вы пошли правым путем и полезным Вам и другим. Конечно будут у Вас и уже были искушения ибо сказано: «Сын мой! Если ты приступаешь служить Господу Богу, то приготовь душу твою к искушению» (Сир. 2, 1), сказано Премудрым. Испытания неизбежны в иноческой жизни. Дьявол особенно вооружается против тех, кто борется с ним и уходит из его власти. Испытания бывают различные – от своих собственных*

⁵⁶³ Особистий щоденник архімандрита Василя (Проніна) // АМПС.

⁵⁶⁴ Володимир (Любомир Раїч). Народився 11 січня 1882 р. в Ужиці. Помер 14 лютого 1956 р. в м. Призрен. Відомий церковний діяч. Єпископ Рапсько-Призренський. У 1907 р. закінчив МДА зі званням кандидата богослов'я. Повернувся до Сербії, викладав у гімназії в Белграді. Овдовів, був пострижений в чернецтво Патріархом Варнавою (Росичем) в монастирі Раковиша. 10 травня 1937 р. висвячений у сан ієродиякона, 13 травня – в ієромонаха. У тому ж році був призначений редактором «Вісника Сербської Православної Церкви» (СПЦ). 30 жовтня 1938 р. хіротонізований на єпископа Мукачівсько-Пряшівської єпархії, яка входила тоді до складу СПЦ. У березні 1939 р. територія єпархії була окупована Угорщиною. Нова влада, заборонивши Раїчу підтримувати зв'язок з Белградом, хотіла перепідпорядкувати єпархію Константинопольській Патріархії. Після нападу Угорщини та Німеччини на Югославію Раїч 11 квітня 1941 р. був заарештований в Мукачеві і поміщений в резиденції католицького єпископа в м. Вац (Угорщина), а 19 липня 1941 р. висланий в Белград. Після закінчення другої світової війни Мукачівщина увійшла до складу СРСР, а Преспов – до складу Чехословаччини. 22 жовтня 1945 р. Раїч присутній на засіданні Синоду РПЦ у Москві, на якому зачитав лист голови Синоду СПЦ, митрополита Скопленського Йосипа (Цвійовіча) і висловив власну згоду на передачу Мукачівської єпархії у відання РПЦ. Під час візиту до Москви зустрівся з Головою Ради з справ релігій Г.Г. Карповим для обговорення відкриття філії СПЦ в Москві та можливості навчання сербських студентів в МДА. 20 травня 1947 р. був обраний єпископом Рапсько-Призренским. Похований у м. Призрен.

⁵⁶⁵ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПС.

⁵⁶⁶ Там само.

пороков и слабостей, которые искореняются не легко, от разных неудач, от отношений (с) окружающими. Особенно тяжело бывает, если чувствуется несправедливость от тех, от кого ожидаешь поддержки и надеешься в них искать опору. [...] Все люди в каком бы они состоянии не находились, все же люди и также подвержены искушениям.

Тяжело очень бывает и когда видишь неудачу искренних трудов и получаешь огорчения от тех, от коих надеешься иметь радость (2 Кор. 2, 3). В таких обстоятельствах (старайтесь – О.М.) прибегнуть к Самому Богу, горячо излив Ему свою душу. Притом лучше не молиться правилом об удалении скорби, а молиться о тех, от кого она пришла. Господь быстро приходит на помощь тогда, меняются обстоятельства или вливается сила Божья, укрепляется наш дух и духовная сила (в – О.М.) дальнейшей работе. Вообще молитва главное оружие инока и священника, да и всякому она необходима. 31 июля 1939 года»⁵⁶⁷.

3 25 червня 1939 р. отец Василій був призначений настоятелем Свято-Архангело-Михайлівського храму в м. Мукачєво⁵⁶⁸. У серпні 1939 р. отец Василій був направлений для пастирського служіння другим священником в село Бедевля Тячівського округу. В той же час він був зарахований в братію чоловічого монастиря на честь святого Іоана Предтечі. Окрім служіння біля престолу Божого, молодий ієромонах викладав у восьмикласній народній школі Закон Божий⁵⁶⁹.

Після коротких перебувань на приходах Мукачівської єпархії, у квітні 1940 р. ієромонах Василій був переведений для пастирського служіння у Свято-Покровський храм-пам'ятник руським воїнам міста Ужгорода. 27 травня того ж року був призначений настоятелем вказаного храму⁵⁷⁰. Під час свого служіння в містах Мукачєві і Ужгороді отець Василій безпосередньо служив і спілкувався з відомим церковним діячем ієромонахом Аверкієм (Таушевим) (01.11.1906–13.03.1976), який в 1931 р. переїхав у Підкарпатську Русь із Болгарії. Маючи потребу в духовному керівництві і пораді, ієромонах Василій постійно підтримував зв'язок з єпископом Шанхайським Іоанном (Максимовичем), який завжди живо цікавився положенням церковних справ у Підкарпатській Русі.

15 лотого 1941 р. отець Василій одержує черговий лист від єпископа Іоанна з такими рядками: «Дорогой отец Василий! Давно получил Вашу открытку, но за разными делами все откладывал писание ответа, хотя и имел открытку почти все время перед глазами. [...] Да поможет Вам Господь и дальше трудиться в Его Святое Имя и принесет пользу душам тех, которые будут вверены Вашему попечению.

Не ослабевайте духом, если будут трудности. «Претерпевый же до конца, той спасен будет» (Мф. 10, 22) и в нынешнее время без искушений не хороший

⁵⁶⁷ Лист єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василію (Проніну) від 31 липня 1939 року // АМПЄ.

⁵⁶⁸ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 10. Сьогодні на місці де колись знаходився дерев'яний пам'ятник архітектури Закарпаття XVIII ст., Свято-Архангело-Михайлівський храм побудований новий дерев'яний храм теж на честь Святого Архистратига Божого Михайла, а попередній храм у 1973 році перевезений і знаходиться в красназавчому музеї в Ужгородському замку.

⁵⁶⁹ Див.: Особова справа архімандрита Василія (Проніна) // АМПЄ; ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 10; Данилець Ю., Пімен (Мацола), ієромонах. Православний Свято-Іоанно-Предтеченський чоловічий монастир у с. Бедевля. – Ужгород, 2009. – С. 115–116.

⁵⁷⁰ 27 червня 1947 р. наказом № 344 єпископа Мукачівського і Ужгородського Нестора (Сидорука) (22.10.1945–03.06.1948), ігумену Василію був даний повторний, підтверджувальний попередній, наказ про призначення настоятелем храму-пам'ятника руським воїнам в місті Ужгороді. Див.: Особова справа архімандрита Василія (Проніна) // АМПЄ.

настырь. Борьба против веры идет везде. Да подаст Вам Господь успех в Вашей работе. Карпаторусский край столетиями хранил веру и народность, несмотря на все попытки заменить их другими. Он был всегда и останется близким моему сердцу и любовь великая своих учеников, которых подготавливал на служение Церкви. Передайте пожелания прочим, кого из них увидите. Я буду очень рад, если переведете на русский и издадите мое «Слово о Молитве». Очень Вас прошу прислать тогда и мне несколько экземпляров. Как внутренне живете и спасаетесь? Господь да наставляет и да поможет Вам! Да будет на Вас Божие благословение. С любовью Иоанн, епископ Шанхайский»⁵⁷¹.

У тому ж році 15 квітня владика Іоанн написав ще оди лист, в якому привітав отця Василя зі святом Пасхи, коротко описав своє положення і цікавився церковними справами в Карпатській Русі:

«Христос Воскресе! Дорогой отец Василий. Благодарю Вас за поздравление со Светлым Праздником. Очень был рад получить от Вас весть, а также вид храмов. [...] Рад был некоторое время назад получить письмо от о. Василия Гречки. Большую мне радость доставило известие об избрании во епископы о. Феофана Сабова. Рукоположен ли он уже, где и когда? Рад за епархию и за своего хорошего ученика. Вспоминаю всех своих учеников – карпаторусов и душою пребываю с ними. Да даст Господь Вам и всем им поработать для края, где русский народ так нуждается в пастырях с пользой для святой Церкви и нашей Родины. Вы спрашивали меня об издании моего (слова) о молитве в русском переводе. Очень буду рад, если удастся Вам его издать. Беспокоюсь очень за своих учеников в других странах, а также о всех, кого только знаю. [...] Крепитесь, не падайте духом, если когда бывает тяжело уповайте на Воскресшего Христа, всегда служите Ему. Господь да благословит и хранит Вас! С любовью Иоанн, епископ Шанхайский»⁵⁷².

У Покровському храмі батюшка трудився десять років. Багато що можна написати про цей період служіння отця Василя, але, напевно, найголовнішим свідомством про його діяльність є багаточисельні записи про Таїнства Хрещення, Вінчання в метричних книгах Покровського храму. Тут відкривалося велике поле для його педагогічної і місіонерської діяльності. Відомо, що під час Другої світової війни ієромонах Василій був вчителем Закону Божого в одній із гімназій Ужгорода⁵⁷³, а в 1946–1947 рр. він викладав на Пастирських курсах, відкритих по благословенню владика Нестора. До 1956 р. отець Василій також був екзаменатором для тих, хто бажав прийняти священний сан⁵⁷⁴.

У своїй місіонерській діяльності батюшка постійно звертався за порадами до свого духівника. В одному з листів ієромонаху Василю, владика Іоанн писав: *«Ваше письмо получил уже давно, да все как то откладывал ответ. Здесь бурлит многомятежная жизнь, приходится все время быть готовым, отвечать на людские духовные нужды и запросы. [...] Вот по той же причине я Вам не ответил до сих пор. [...] Деятельность здесь весьма разнообразная. Русские учреждения в*

⁵⁷¹ Лист спископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) від 15 лютого 1941 р. // АМПЄ.

⁵⁷² Там само.

⁵⁷³ Відомо наприклад, що Володимир Пронін був викладачем катехізису. З таким титулом він записаний у річному звіті за 1943–1944 навчальні роки у Мадярській королівській гімназії «зв руськимъ языкомъ преподаванія въ Унгварі». Згодом, після війни у цій будівлі знаходилася колишня ЗОШ № 4 м. Ужгорода. Див.: Мадярська королівська державна гімназія зв руськимъ языкомъ преподаванія въ Унгварі. Годичний отчетъ за 1943–1944 учебный годъ / Составивъ: Др. Василій Сулинчакъ. – Унгварь, 1944. – С. 15.

⁵⁷⁴ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

большинстве работают подь (сснями – О.М.) Церкви. Так что часто приходится бывать или принимать дела то одного, то другого. Весьма значительное внимание также нужно уделять воспитанию детей в русских школах и приютах. Приюты для сирот и бедных детей находятся под моим непосредственным руководством. Благодаря тому, без дела никогда не приходится бывать, но нужно сказать, что русское дело здесь более живое и действительно нужное, чем в Белграде. [...]

Очень бы я хотел подробнее знать, что у Вас делается. Карпатский край мне очень близок, как древний русский край, а также и моим ученикам, которых порядочно (тепер – О.М.) на приходах и других церковных послушаниях. Очень буду также доволен, получить весть о Вас самих. С радостью буду стараться быть Вам полезным, если будет нужным. Не стесняйтесь задавать мне вопросы, которые у Вас появятся. [...] Господь да укрепит Вас на пути священноинока и да благословит Вас! Искренне располагающий на Вас, Иоанн епископ Шанхайский»⁵⁷⁵.

Важливо відзначити, що в роки війни отець Василій також брав активну участь в діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста. Він очолював Угорський Червоний Хрест в місті Ужгороді. Завдяки і його старанням в кінці літа 1944-го були врятовані свакуйовані «діти війни», частина яких проживала при Успенському жіночому монастирі в селі Домбоки⁵⁷⁶.

Це були часи важкого матеріального становища. За спогадами духовних чад отця Василя в ті роки «його ліжком була підлога, подушкою була для нього своя рука, столом, на якому він їв, було ліжко і простиралом – газета, коли він пухнув з голоду».

Після закінчення війни в Покровському храмі був відслужений подячний молебень «про перемогу і мир»⁵⁷⁷. За старанні труди і самовіддане служіння Церкві і людям до свята Пасхи 1946 р. ієромонах Василій був нагороджений «правом носіння ігуменського чотирьохкінцевого золотого наперсного хреста»⁵⁷⁸. А через рік (25 квітня 1947) за Божественною Літургією в Хрестовому храмі архієрейського будинку в Мукачеві на підставі наказу Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I єпископ Мукачівський і Ужгородський Нестор зводить ієромонаха Василя в сан ігумена⁵⁷⁹.

Відомо, що згідно списку духовенства, який був підготовлений і відправлений єпископом Нестором 29 березня 1947 р., уповноваженому Ради у справах Православної Церкви при Раді Міністрів СРСР по Закарпатській області П.В. Лінтуру, отець Василій був нагороджений «Медаллю за доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.»⁵⁸⁰.

Великі подвижницькі труди для утвердження Православ'я в регіоні під час перебування отця Василя у Свято-Покровському храмі народили велику любов до нього і до храму простих віруючих людей. Яскравим епізодом, що демонструє шану і любов прихожан до подвижника, є історія, коли єпископ Мукачівський і Ужгородський

⁵⁷⁵ Лист єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) [Без дати – О.М.] // АМПЄ.

⁵⁷⁶ Дст. див. Пагіря В. Монастирі Закарпаття (1360–1939). – Мукачєво: Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії, 1994. – С. 64; Данилець Ю. Православний монастир Успіння Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород, 2006. – С. 21–22.

⁵⁷⁷ ДАЗО. – Ф. Р-14. – Президія Народної Ради Закарпатської України. – Оп. 1. – Спр. 241. – Арк. 2.

⁵⁷⁸ Відповідний наказ (№ 474) єпископа Нестора, був виданий канцелярією Мукачівської єпархії 20 квітня. Див.: Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

⁵⁷⁹ Див.: Наказ № 206; Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

⁵⁸⁰ Див.: Папка № 7. «Монастырские дела» // АМПЄ.

Іларіон (Кочергин)⁵⁸¹ (17.03.1950–05.09.1956) хотів перевести ігумена Василя з Ужгорода в інше місце служіння. Прихожани Свято-Покровського храму, почувши про цю звістку, відразу написали владиці сповісний любов'ю до батюшки лист.

Серед іншого, в листі написане наступне: «*Преосвященный Владыко! [...] Отец Василий много лет жил при этом храме, жил в период полного забвения всеми этого святого места, и терпел крайние лишения. Известно, например, что до прихода сюда русских отец Василий попадал в больницу за полным отсутствием средств к существованию и врачи, осуждая, говорили, что русский священник болеет и опух от голода. И он по своей скромности и тихости жил не бросая места своего служения, терпеливо перенося невзгоды. И было в тот период часто так, что он совершал Богослужение в абсолютно пустом храме даже без единого человека молящихся. [...] Отец Василий, как человек с чистым сердцем добродушно все переносил, полагая, что при честной жизни и честных побуждениях ничего злого не случится. [...] Это честный человек с чистым сердцем и жизнью достойной подражания по моральной чистоте. В сущности это большой ребенок. [...] Храм Покрова Пресвятыя Богородицы, где отец Василий провел больше 15 лет – стал его домом. [...] Преосвященный Владыко! Во имя восстановления справедливости верните отца Василия в его дом. Здесь прихожане ценили и уважали его, как достойного человека высокой и чистой жизни и с простым и незлобивым сердцем. Русским он еще близок и за то, что строго хранит обычаи Русской Православной Церкви без отступлений*»⁵⁸².

24 червня 1950 р. наказом єпископа Іларіона ігумен Василій був звільнений від настоятельства в Покровському храмі міста Ужгорода і призначений духівником Свято-Успенського жіночого монастиря в селі Домбоки Мукачівського району. Тут, недивлячись на коротке перебування, він пише відомий акафіст преподобному Мойсью Угріну⁵⁸³.

18 грудня 1950 р. ігумен Василій був переведений в Мукачівський Миколаївський жіночий монастир. Про це говорилося в наказі єпископа Іларіона від 30 червня 1951 р., де повідомлялося, що ігумен Василій (Пронін) був звільнений з посади духівника Успенського жіночого монастиря в селі Домбоки і призначений на посаду бібліотекаря і завідуючого художньою студією Миколаївського жіночого монастиря в місті Мукачеві⁵⁸⁴.

Саме тут, в одному з небагатьох монастирів Закарпаття, незакритому в роки хрущовських гоїнь, отець Василій прожив другу половину свого життя. Саме тут судилося йому стати «старцем» – людиною, до якої стікалися за порадою і

⁵⁸¹ Єпископ Іларіон (Кочергин), колишній єпископ Хмельницький і Кам'янськ-Подільський. Закінчив Київську духовну семінарію та історико-філологічний факультет Київського університету. У 1941 р. висвячений на священника до Вознесенського храму на Сталінці в м. Києві. Одночасно був викладачем Київської духовної семінарії. Овдовів, прийняв чернецтво. 13 листопада 1949 р. хіротонізований на єпископа Уманського, вікарія Київської єпархії. Хіротонія відбулася у м. Києві. Чин хіротонії здійснювали: митрополит Київський і Галицький Іоанн, єпископ Херсонський і Одеський Никон і єпископ Чернігівський і Ніжинський Яків. З 17 березня 1950 р. доручено тимчасове управління Мукачівсько-Ужгородською єпархією. З 22 липня 1950 р. затверджено єпископом Мукачівським і Ужгородським. З 5 вересня 1956 р. – єпископ Хмельницький і Кам'янськ-Подільський. 14 серпня 1961 р. звільнений від управління Хмельницькою єпархією. Помер 24 листопада 1965 р.

⁵⁸² Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

⁵⁸³ Акафіст кілька разів був перевиданий. Останнє видання: Преподобный Моисей Угрин Киево-Печерский. Житие и акафист. – Мукачево, 2007.

⁵⁸⁴ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ; ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 10.

допомогою. В епоху духовного голоду його проповідь ставала «хлібом насущним» для тисячі людей.

За час свого перебування на посаді бібліотекаря Миколаївського жіночого монастиря ігумен Василій упорядковує величезну монастирську бібліотечку, і в той же час, активно працює над своєю науковою працею по історії Мукачівської єпархії. Всього за три роки він пише свою працю і успішно захищає її в стінах Московської духовної академії⁵⁸⁵.

Приступаючи до написання цієї праці і досліджуючи джерела по історії Мукачівської єпархії, в своєму щоденнику батопка відзначив наступне: «С конца 1950 г., проживая в Мукачевском монастыре на Чернецкой горе и работая в библиотеке, мне представилась возможность ближе и подробнее ознакомиться с литературой по истории Закарпатской Церкви, результатом чего и явилась «История Мукачевской Епархии с древнейших времен до первой мировой войны 1914 г.».

В самом Мукачевском монастыре, который столько столетий является средоточием духовной жизни епархии, где подвизались в течении многих столетий множество инок, где хранятся древние портреты, рукописи и книги, монастыре, где велась летопись и была уже в XVII в. школа, с которым связано там много церковно-исторических воспоминаний, – у всякого, кто только в какой либо степени способен открывать свою душу влияниям минувшего, – невольно возникает интерес к церковной истории. [...] Первые впечатления это то, что книг о Закарпатье в них являются библиографической редкостью. Но сколь разнообразно освещение в этих книгах! Будто авторы специально отыскивают все новые и новые точки зрения. Впрочем, это понятно, если учесть все разнообразие эпох и людей. Но кроме книг, особый интерес представляют архивные материалы, летописи, рукописи, древние храмы, иконы, и т.п. предметы церковной утвари, археологические находки, а также вспомогательные дисциплины и наконец сам обряд, благодаря которому дошла до сего дня сама вера, как она проявляется ныне. Большое значение имеет язык, т.е. форма словесного выражения религиозных понятий»⁵⁸⁶.

З його особової справи відомо, що 21 жовтня 1954 р. ігумен Василій пише прохання на ім'я ректора Московської духовної академії (МДА) професора протоієрея Костянтина Ружицького на предмет захисту в стінах школи своєї дисертації. Вже 2 листопада 1955 р. постановою Вченої Ради МДА було прийнято рішення ігумену Василію «терміново представити в Раду Академії два екземпляри дисертації». Повідомлення про це було надіслане в листі від 16 листопада 1955 р. ректором МДА.

У червні 1956 р. отець Василій їде до Троице-Сергієвої Лаври в стіни МДА. Через два роки, в 1958 р., за дисертацію «История Мукачевской епархии (с древнейших времен до Первой Мировой войны 1914 г.)» Вченою Радою МДА йому був присвоєний науковий ступінь кандидата богослов'я⁵⁸⁷.

З 1950-х рр. отець Василій починає публікуватися в церковній періодиці. Так, в грудні 1950 р. в «Журналі Московської Патріархії» з'явилася його перша публікація-некролог «Кончина ігуменни Февронии»⁵⁸⁸, з тих пір він стає постійним автором цього

⁵⁸⁵ Сьогодні ця праця вже видана. Архимандрит Василий (Пронин). История Православной Церкви на Закарпатье. Кандидатская работа архимандрита Василия (Пронина) „История Мукачевской епархии (с древнейших времен до Первой Мировой войны 1914 г.)“. – Свято-Николаевский Мукачевский монастырь. – Издательство „Добротолюбие“, 2005.

⁵⁸⁶ Особистий щоденник архимандрита Василия (Пронина) // АМПЕ.

⁵⁸⁷ Особова справа архимандрита Василия (Пронина) // АМПЕ.

⁵⁸⁸ Пронин Василий, игумен. Кончина игуменни Февронии // Журнал Московской Патриархии (Далі – ЖМП). – 1950. – №. 12. – С. 57–58.

журналу⁵⁸⁹. Його статті з'являються і в журналі «Православний вісник», який тоді виходив у Львові, а також в періодичних виданнях Чехословацької Православної Церкви. У збірниках «Православная Мысль» і «Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии» друкуються його статті: «Протоигумен Иоаникий Базилевич (1742–1821)»⁵⁹⁰, «Закарпатское Евангелие 1401 года»⁵⁹¹, «Где был напечатан Урбарий?»⁵⁹², «К истории Мукачевского монастыря»⁵⁹³, «К истории Угольського монастыря»⁵⁹⁴.

В журналі «Православний вісник» з 1956 р. з'явилися наступні публікації отця Василія «Ісромонах Василій (Діус)»⁵⁹⁵, «Зустріч і перше Богослужіння Преосвященного Варлама, єпископа Мукачівського і Ужгородського в кафедральному соборі м. Мукачева»⁵⁹⁶, «Празник Успення Пресвятої Богородиці у Свято-Миколаївському монастирі в Мукачеві»⁵⁹⁷, «Преподобний Серафим Саровський (до 200-ліття з дня народження)»⁵⁹⁸, «Престольне свято в Мукачівському монастирі»⁵⁹⁹, «До шістсотріччя Мукачівського монастиря»⁶⁰⁰. Цей список можна продовжити.

1960-і роки були непростим для Церкви часом. Проте, як сказано в Священному Писанні, *«идеже умножится грех, тамо преизобилует благодать»* (Рим 5, 20). Саме у ці важкі часи Господь дарував Православній Церкві в Закарпатті великих подвижників благочестя, які своїм прикладом і проповіддю укріплювали віру і дух в людських серцях. Досить пригадати сьогодні вже капопизованого архимандрита Іова (Кундря)⁶⁰¹, архимандрита Веніаміна

⁵⁸⁹ Див.: Ігуменя Параскева. Некролог // ЖМП. – 1967 – № 07; Обращение заблудшего (Поучение в Неделю о блудном сыне) // ЖМП. – 1968. – № 02; Протоиерей Велемир Дуида. Некролог // ЖМП. – 1974 – № 10; Ігумен Порфирий (Дамян). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 7; Ігумен Макарий (Сливка). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 7; Схиархимандрит Боголеп (Церковник). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 8; Сербский подвижник иеросхимонах Феоктист // ЖМП. – 1975. – № 11; Ісромонах Пантелеимон (Поковба). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 12; Протоиерей Георгий Полощак. Некролог // ЖМП. – 1976. – № 8; Архимандрит Мукачевского женского монастыря Доримедонг (Андрішко). Некролог // ЖМП. – 1980. – № 06; Празднование 30-летия воссоединения закарпатских гречко-католиков с Русской Православной Церковью в Мукачевском Свято-Николаевском монастыре // ЖМП. – 1980. – № 1; Протоиерей Иоанн Дашко. Некролог // ЖМП. – 1982. – № 9; Ігуменя Афанасия. Некролог // ЖМП. – 1985. – № 04. та ін.

⁵⁹⁰ Протоигумен Иоаникий Базилевич (1742–1821) // Православная мысль. – Прага, 1957. – № 1.

⁵⁹¹ Закарпатское Евангелие 1401 года // Православная мысль. – Прага, 1957. – № 2.

⁵⁹² Где был напечатан Урбарий? // Альманах «Дукля». – Пряшев, 1958. – № 4.

⁵⁹³ К истории Мукачевского монастыря // Православная мысль. – Прага, 1958. – №№ 2,3,4.

⁵⁹⁴ К истории Угольського монастыря // Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии. – Ročenka annual. – Прага, 1968.

⁵⁹⁵ Ісромонах Василій (Діус). Некролог // Православний Вісник. – Львів, 1956. – № 1. – Січень.

⁵⁹⁶ Зустріч і перше Богослужіння Преосвященного Варлама, єпископа Мукачівського і Ужгородського в кафедральному соборі м. Мукачева // Православний Вісник. – Львів, 1956. – № 10. – Жовтень.

⁵⁹⁷ Празник Успення Пресвятої Богородиці у Свято-Миколаївському монастирі в Мукачеві // Православний Вісник. – Львів, 1956. – № 11–12. – Листопад–Грудень.

⁵⁹⁸ Преподобний Серафим Саровський (до 200-ліття з дня народження) // Православний Вісник. – № 11–12. – Листопад–Грудень. – Львів, 1959.

⁵⁹⁹ Престольне свято в Мукачівському монастирі // Православний Вісник. – Львів, 1958. – № 4. – Квітень.

⁶⁰⁰ До шістсотріччя Мукачівського монастиря // Православний Вісник. – Львів, 1960. – № 2–3. – Лютий–Березень.

⁶⁰¹ Див.: Архимандрит Иов (Кундря) // ЖМП. – 1986. – № 3. – С. 29; Споров Б. Уголька, или Отец Иов // ЖМП. – 1993. – № 5. – С. 75–83; Трибушний Д. Архимандрит Иов (Кундря) – старец из Малой Угольки // Живой родник. – 2003. – № 9. – С. 32–35; Соболева Н. Архимандрит Иов (Кундря) // Собор Колымских святых. За материалами сайта: <http://rsvctal.narod.ru/iov.htm>;

(Керечанина)⁶⁰², архимандрита Вікентія (Ороса)⁶⁰³, архимандрита Доримедонта (Андрішко)⁶⁰⁴ і його дядька Савву⁶⁰⁵, архимандрита Боголіпа (Церковника)⁶⁰⁶,

- Пыльцова Г. Оазис молитвы // Духовный Собеседник. – 2005. – №2 (42). За матеріалами сайту: http://www.sobesednik.orthodoxy.ru/html/arhiv/2_2005/preobrazhenie_dushi_2_05.html; Химвич Т. Живет в сердцах память о святом человеке // Дружба. – 2005. – 23 июля; Стан Т. Добросовестный, богословский труд творца человеческого счастья, духовного спасителя архимандрита Иова // Тячев. – 2005. – 23 июля; Монич О. Архимандрит Иов (Кундря) // Срібна Земля. – 2007. – № 4 (684). – 19 травня; Рачук Г. Подвижник Руси Карпатской Архимандрит Иов (Кундря). Издательство «Паломник». – М., 2008; Данилець Ю. Архимандрит Иов (Кундря): життя віддане служінню Богу та людям // Старий Замок Паланок. – 2005. – 1–7 вересня; Данилець Ю. Архимандрит Иов (Кундря): міфи та реалії // Трибуна. – № 40 (432). – 9 червня. – 2007; Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району ХХ століття. – Ужгород: Видавництво «Гражда», 2005. – С. 105; Данилець Ю. Архимандрит Иов (Кундря): жизненный путь и благословенные труды подвижника. За матеріалами сайту: www.ukrtcra.com.ua/chronology/10/danylec_kundrja.htm; Данилець Ю. Життєвіс архимандрита Иова (Кундрі) // Живой Родник. – 2008. – № 11–12. – С. 43–46 (Частина 1); – 2009. – № 1–2. – С. 50–53 (Частина 2).
- ⁶⁰² Див.: Вечная память почившим. Георгий (Керечанин), схиархимандрит. Некролог // ЖМП. – 1976. – №02. – С. 26–27; Данилець Ю.В. Архимандрит Веніамін (Керечанин) // Живой Родник. – 2009. – № 3–4. – С. 46–49. (Частина 1); – № 5–6. – С. 42–45. (Частина 2); Чопик-Михунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля (1921–2001). – Ужгород: Гражда, 2007.
- ⁶⁰³ Див.: Монич О. Сповідницька діяльність схиархимандрита Вікентія (Ороса) з відновлення Углянського монастиря у 40-50-х рр. ХХ століття. (Штрихи історії Углянського монастиря) // Дружба. – № 145–146 (7995–7996). – 24 листопада. – 2007; Монич О. Відродження Углянської обители в 30-40-х роках ХХ століття (Штрихи історії Углянського монастиря) // Дружба. – № 52–53 (8064–8065). – 03 травня. – 2008; Монич Олександр, дякон. Запєвський монастир в Полонинах: нариси з історії Угльського та Углянського монастирів. – Ужгород: ВАТ «Патент», 2009; Данилець Ю. Священники-мученики: репресії проти православного духовенства на Закарпатті (на межі 1940–1950-х років ХХ ст.) // www.personal.in.ua/article.php?id=427; Світлинєць А. Життя та діяльність схиархимандрита Вікентія (Ороса) // Русин. Міжнародний історический журнал. – № 4. – С. 126–142; Світлинєць А., Канаїло С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у с. Драгово-Забрід. – Ужгород: Видавництво «Гражда», 2009.
- ⁶⁰⁴ Див.: ДАЗО. – Ф. 1490. Уповноважений Ради в справах релігій при Раді Міністрів УРСР по Закарпатській області. – Оп. 4д. – Спр. 170. – На 216 Арк. – Особові справи священників на букви А, Б, Г. – Том. 1. – Арк. 1–25; ДАЗО. – Ф. 1490. Уповноважений Ради в справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР по Закарпатській області. – Оп. 4д. – Спр. 165. – На 104 Арк. – Послужні списки священників на букви А, Б, В, Г. – Том. 1. – Арк. 1–2; Пронин Василій, архимандрит. Доримедонт (Андрішко). архимандрит, священник Мукачевского женского монастыря. Некролог // ЖМП. – 1980. – № 06. – С. 23–24; Фарковец Михаил, прот., Молнар Ефрем игум. Вознесенский женский монастырь Мукачевской епархии. В связи с 50-летием со времени основания // ЖМП. – 1977. – № 11;
- ⁶⁰⁵ ДАЗО. – Ф. 1490. Уповноважений Ради в справах релігій при Раді Міністрів УРСР по Закарпатській області. – Оп. 4д. – Спр. 171. – На 244 Арк. – Особові справи священників на букви А, Б. – Том. 1а. – Арк. 1–19; ДАЗО. – Ф. 1490. Уповноважений Ради в справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР по Закарпатській області. – Оп. 4д. – Спр. 165. – На 104 Арк. – Том. 1. – Послужні списки священників на букви А, Б, В, Г. – Арк. 3–4; Чопик-Михунда Степан. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля (1921–2001). – Ужгород: Видавництво «Гражда», 2007. С. – 42.
- ⁶⁰⁶ Див.: Пронин Василій, архимандрит. Боголеп (Церковник), схиархимандрит. Некролог // ЖМП. – № 08. – 1975. – С. 36; Данилець Ю.В. Архимандрит Боголіп (Церковник) // Живой Родник. – 2008. – № 10. – С. 47–49. (Частина 1); – № 11–12. – С. 47–50. (Частина 2); Данилець Ю.В. Життєвий шлях архимандрита Боголіпа (Церковник) // <http://orthodoxy.org.ua/ru/2009/06/05/24537.html>.

ігумена Киріяка (Росоху)⁶⁰⁷, ігумену Параскеву (Прокоп)⁶⁰⁸ та ін. Їх імена золотими літерами вписані в літописи Мукачівської єпархії.

Саме в цей час подвизався в Миколаївському монастирі в Мукачеві і архімандрит Василій. Йому судилося в своєму житті спілкуватися з багатьма сповідниками і подвижниками. У епоху підйому черпечого життя на Закарпатті сюди приїжджали через різні обставини багато монахів, імена яких добре відомі всьому православному світу. До прикладу, у 1960-і роки в Мукачівському монастирі трудилися і подвизалися архімандрит Тихон (Агриков)⁶⁰⁹, архімандрит (згодом – єпископ) Полікарп (Приймак)⁶¹⁰ і інші відомі церковні діячі.

Архімандрит Василій був людиною високоосвіченою. Він володів чотирнадцятьма мовами. Досконало володів латинською і грецькою, читав і розмовляв на англійській, французькій, німецькій, словацькій, угорській, румунській, сербській та інших мовах. У його бібліотеці було навіть Євангеліє на узбецькій мові.

Серед безлічі його науково-богословських робіт є праці, як природничо-наукові, так і богословські. Досить переглянути вищеперераховані, хоча були й інші роботи і статті⁶¹¹. Всі вони яскраво ілюструють його глибокі інтереси та срудливість. Свої останні статті, знемагаючи від хвороби, старець писав буквально лежачи на ліжку. У 1994 і 1995 рр. в журналі «Карпатський Край» виходять дві його останні публікації – «Гравітація и ее формы: универсальный закон и синтез»⁶¹² і «Языком двух царств»⁶¹³.

⁶⁰⁷ Див.: Данилець Ю. Православні монастирі Хуського району (XX століття). – Ужгород: Видавництво «Гражда», 2005; Монич Олександр, диякон. Запєвський монастир в Полопинях: нариси з історії Угольського та Углянського монастирів. – Ужгород: ВАТ «Патент», 2009; Світлицький А., Канайло С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у с. Драгово-Забрід. – Ужгород: Видавництво «Гражда», 2009.

⁶⁰⁸ Пронин Василій, архімандрит. Ігуменія Параскева (Прокоп). Некролог // ЖМП. – 1967. – № 07. – С. 18–21; Данилець Ю. Православний монастир Різдва Богородиці у селі Лича. – Ужгород: Видавництво «Гражда», 2005; Данилець Ю. Православний монастир Успінія Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород, 2006; Данилець Ю. Життєвий шлях ігумені Параскеви (Прокоп) // <http://h.ua/story/124654/> Частина 1/2.

⁶⁰⁹ Див.: Агриков Тихон, архімандрит. Життєвоописання. Проповеди. Письма. – Патриарший издательско-полиграфический центр в Свято-Троицкой Сергиевой Лавре, 2008.

⁶¹⁰ См.: Заявление Главы Русской Православной Миссии в Сеуле архимандрита Поликарпа // ЖМП. – 1949. – № 08. – С. 11–12; Наречение и хиротония архимандрита Поликарпа (Приймака) // ЖМП. – 1957. – № 08. – С. 16–17; Алексий I, Патриарх Московский и всея Руси. Речь при вручении архиерейского жезла новооставленному епископу Кировскому и Слободскому Поликарпу 19 июля 1957 года // ЖМП. – 1957. – № 08. – С. 17–18; Цешковский Вячеслав, протоиерей. Пресвященный епископ Поликарп (Приймак). Некролог // ЖМП. – 1990. – № 03. – С. 44; Шкаровский М.В. Русская Православная Духовная Миссия в Корее // www.bogoslov.ru/text/465367.html.

⁶¹¹ Archeologické nálezy na Černeckej Hore v Muкачеve. Štud. zvesti AÚSAV. (Археологический отдел Словенской академии наук). – С. III. – Nitra, 1959; Князь Корятович, впуск Гедіміна // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – № 3. – Березень. 1990; Де монастирська бібліотека // Новини Мукачєва. – № 1. – Листопад. – 1990; Про екуменізм // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – № 7 (19). – Липень. – 1991; Про церковне мистецтво Закарпаття // Новини Мукачєва. – 04 січня. 1993; Библия и математика; Возрождение и Воскресение и т.д. Дет. див.: Архимандрит Василій (Пронин). Собрание трудов. – Т. 1: Життєвоописання. Научные и богословские исследования / Сост. претд., А. Монич, к.и.н., Ю. Данилец. – Ужгород: ОАО «Патент», 2010.

⁶¹² Гравітація и ее формы. Универсальный закон и синтез // Карпатський край. – Січень-лютий. – 1994. – №№ 1–2 (101–102). – Річник IV-й.

Широта поглядів і глибина пізнань отця Василя без сумніву виперсджували свій час. Наведемо лише один приклад. У своїй статті, присвяченій законам гравітації (1994 р.), отець Василій писав: «Возможно ли создать такой ускоритель или другой аппарат, в котором микрочастицы (протоны, электроны, нейтроны и др.) вновь перейдут в протогравитационное состояние и будут концентрированы в протогравитационную энергию? Это было бы одним из самых больших физических успехов как для объяснения мира, так и для практических целей»⁶¹⁴. Це був 1994 рік! Тільки в 2008 р. група європейських вчених запустила перший у світі колайдер для прискорення атомних часток, щоб зробити спробу відтворити атомний вибух, в результаті якого, як їм здається, виник всесвіт. Таких прикладів масштабного мислення отця Василя безліч.

Про глибину його наукових інтересів свідчить і той факт, що він був близько знайомий з академіком Академії наук СРСР М.Ф. Мурьяновим. Останній, на прохання батька Василя, кілька разів прислав йому свої наукові праці з власним підписом: «Его высокопреподобию, дорогому отцу архимандриту Василию Пронину»⁶¹⁵. Його спілкування з професором Г. Геровським, відомим карпатознавцем Пряшівського університету О.М. Рудловчак і іншими вченими завжди дивували і ніколи не були секрестом і таємницею. Безліч письменників, художників, вчених приїжджали до батюшки, і зі всіма він знаходив спільну мову. Серед останніх були В. Пагіря, П. Мідянка, М. Дочинець, П. Сова, М. Алмаший, Е. Балагурі та інші. У нього в келії знаходився маленький музей, де зберігалися унікальні речі, пов'язані з його науковими інтересами.

Отець Василій дуже любив церковне мистецтво і живопис. Він сам писав ікони. У Мукачівському монастирі раніше існувала майстерня, де він вчив черниць писати ікони. Його руці належать ікони святителя Миколая і святого Іоанна Предтечі, які сьогодні знаходяться в іконостасі Свято-Миколаївського храму в Мукачівському монастирі. У тому ж храмі зліва на стіні висить ікона Божої Матері, іменована Проніним Закарпатська. У корпусі монастиря зберігається написана ним картина «Явлення ангела на рске Латорице князю Феодору Корятовичу». У Свідницькому музеї (Словаччина) знаходиться портрет Олександра Духновича роботи отця Василя. Зберігся також портрет Івана Раковського його роботи.

Крім усього іншого, отець Василій складав богослужбові тексти. Багато тропарів, кондаків святим угодникам належать його перу.

Не дивлячись на таку ступінь вченості, дар письменника і проповідника, батюшка був людиною великого смирення. Більш за все він любив мовчати, говорив лише те, що необхідне. Його одне слово замінювало цілу відповідь. Батюшка завжди був спокійним, ввічливим, ласкавим. Нікому ніколи не докоряв, не ображав. Всім говорив на «Ви». Багато людей відвідувало Мукачівський монастир, аби поспілкуватися з отцем Василієм.

За свої труди, згідно резолюції (№ 456) від 16 березня 1955 р. «до свята Пасхи» 1955 року, по благословенню Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія І, єпископом Мукачівським і Ужгородським Іларіоном ігумен Василій був нагороджений палицею. Через три роки, 15 квітня 1958 року архієпископом Мукачівським і Ужгородським Варлаамом (Борисевичем) (05.09.1956–05.07.1961) у

⁶¹³ Языком двух царств // Карпатський край. – Травень-серпень. – 1995. – №№ 5–8 (111). – Річник V-й.

⁶¹⁴ Пронин Василій, архимандрит. Гравитация и ее формы... – С. 48.

⁶¹⁵ См.: Мурьянов М.Ф. К семантике старославянской лексики // Вопросы языкознания. – М., 1977. – № 2. – (Отдельный оттиск); Его же: Время (понятие и слово) // Вопросы языкознания. – М., 1978. – № 2. (Отдельный оттиск) // АМПЕ.

Миколаївському храмі Мукачівського жіночого монастиря ігумен Василій був возведений в сан архімандрита⁶¹⁶.

Архімандрит Василій був подвижником, який завдяки своїй вірі і добрим справам наблизився до ідсалу святості, і цей ідсал, подібно до світильника, поставленого на свічнику, був в його особі явлений кільком поколінням православних християн. За свою чистоту і смирення архімандрит Василій 21 лютого 1962 р. наказом єпископа Мукачівського і Ужгородського Миколая (Кутепова) (10.09.1961–09.10.1963) був призначений на почесну посаду єпархіального духівника.

Якщо декількома словами охарактеризувати суть духовної постаті отця Василя, то цими словами можуть бути чистота серця, радість духу, мир душі. Його серце було переповнене любов'ю до людей, і він з такою щедрістю дарував цю любов кожному, хто приходив до нього, що самі скам'янілі серця пом'якшувалися під впливом цієї любові.

Окрім безпосереднього духівництва отець Василій ніс і інші єпархіальні послухи. Так, згідно розпорядження № 31 від 13 червня 1963 р. єпископа Мукачівського і Ужгородського Миколая була створена «Комісія з перевірки документів псаломщиків», до складу якої входили архімандрит Василій (Пронін), протоієрей Степан Копік і протоієрей Микола Пуза⁶¹⁷.

4 січня 1964 р. архімандрит Василій по благословенню єпископа Мукачівського і Ужгородського Боголіпа (Анчуха) (09.10.1963–05.02.1965) був призначений духівником Миколаївського Мукачівського жіночого монастиря. За старанні труди 22 травня 1966 р. Святійший Патріарх Алексій I улоств архімандрита Василя Патріаршої грамоти, яку отцю Василю вручив під час богослужіння в Свято-Миколаївському храмі Мукачівського жіночого монастиря архієпископ Григорій⁶¹⁸.

Про пастирські труди отця Василя говорять не лише відроджені вірою людські серця, але і характеристики, які були написані на його ім'я правлячими архієреями Мукачівської Православної єпархії.

Так в характеристиці, виданій ігуменові Василю (Проніну) 8 березня 1955 р., єпископ Мукачівський і Ужгородський Іларіон (Кочергін) написав: *«Игумен Василий (в миру Пронин Владимир Васильевич) единственный из монашествующих Мукачово-Ужгородской епархии, окончивший высшее богословское образование. Занимая должность библиотекаря в Росвиговском женском монастыре, он сведущ и в иконописи и сам прилично пишет иконы. Как таковой, не перестает работать над собой и развивать свои познания. Он приносит большую пользу Росвиговскому монастырю, обучая одаренных инокинь иконописи. Как монах, он отличается смиреннием, молитвенностью и послушанием»*⁶¹⁹.

А архієпископ Григорій в характеристиках, даних отцю Василю, писав: *«Архимандрит Василий (Пронин Владимир Васильевич) духовник Свято-Николаевского женского монастыря в городе Мукачово-Росвигово, человек высокой нравственности, безукоризненно чистой жизни. Исключительно любит научную работу — в плоскости истории и археологии. Его труды обильны, некоторые из них напечатаны в церковных печатных органах. Пользуется глубоким уважением как духовенства, так и верующих»*⁶²⁰.

⁶¹⁶ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМГЕ.

⁶¹⁷ Там само.

⁶¹⁸ Там само.

⁶¹⁹ Там само.

⁶²⁰ Там само.

У 1974 р. по благословенню Святейшого Патріарха Московського і всієї Русі Пімена (Ізвекова) (1971–1990) архімандрит Василій був удостоєний права служіння Божественної Літургії з відкритими Царськими Воротами до Херувимської пісні⁶²¹.

За час свого перебування в Мукачівському жіночому монастирі отець Василій, будучи духівником не лише монастиря, але і Мукачівського благочиння, а також єпархії, приймав ставленицькі сповіді перед висвячуванням в сан диякона і священника. Про це свідчать багаточисленні направлення, якими по благословенню правлячих архієрєв Мукачівської єпархії ставленики прямували на сповідь перед хіротонією до архімандрита Василя. Крім того, по благословенню правлячого архієрєя, ставленики прямували в Свято-Миколаївський жіночий Мукачівський монастир до отця Василя і для проходження Богослужбової практики. З 78 сторінок особистої справи архімандрита Василя більше половини сторінок - це довідки єпархіяльної канцелярії про направлення до отця Василя ставлеників на сповідь перед хіротонією.

Неодноразово по благословенню правлячого архієрєя архімандрит Василій направлявся в приходи або в кафедральний собор для служіння Божественної Літургії, під час якої завжди говорив проповіді і повчання.

Не дивлячись на старість, хвороби, батюшка ретельно відвідував служби. Він дуже любив поминати записки. Бувало, піде на дві години раніше, закритється в храмі і поминає все сам.

Батюшка був великим посником. Їв скромну чернечу їжу, і то у малій кількості. Де б він не знаходився, завжди молився. Молитва для нього була другим диханням.

За його труди, за смирення, терпіння Господь сподобив батюшку дару прозорливості, який він завжди приховував.

Батюшка завжди наперед передбачав, коли до нього приведуть на молитву одержимого бісом або душевно хворого. За день-два він починав святити келію і кадити ладаном. Але не всіх він хотів приймати. Батюшка знав наперед, що хворий не виправиться, або хтось прийшов ради інтересу. Він починав відмовлятися, що він хворий і нікого не приймає.

Батюшка знав час своєї кончини.

За тиждень до смерті, коли лікар відвідав отця Василя, останній несподівано сказав:

- Ви, бачили, що було написано для мене при вході в обитель великими буквами?

- Ні, здивовано сказав лікар.

- Там було написано: «Идже несть болезнь, ни печаль, ни воздыхание, но жизнь

безконечная».

Таким чином, подвижник ясно дав зрозуміти про смерть, що наближається.

Перед Різдом Христовим 1997 року духівник різко ослаб.

⁶²¹ Там само.

Напередодні смерті він сказав: «Я завтра помру». В ніч з 4 на 5 січня 1997 року (близько 24⁰⁰) архімандрита Василя (Проніна) не стало. На похорони зійшло безліч духовенства і тих, хто знав отця Василя. Чип черпечого поховання, яке відбулося 6 січня 1997 року, очолив архієпископ Мукачівський і Ужгородський Євфимій (Шутак) (28.08.1989–†19.01.2000).

По заповіту батюшки в його келії знаходиться монастирська бібліотека. На його могилі горить лампада – людині, віра якої незгасно освітлювала і освітлює праву дорогу до Бога.

По благословенню Предстоятеля Української Православної Церкви, Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України в 2008 р. було здійснено перезахоронення нестліщних останків архімандрита Василя з монастирського кладовища в Свято-Миколаївський храм Мукачівського монастиря. Сьогодні вони почитають в мармуровому крипті, з лівого боку при вході в храм.

Нещодавно до комісії по канонізації УПЦ подані всі необхідні документи для прославлення отця Василя в лику святих УПЦ.

Станом на 2011 р., який у зв'язку з сторіччям з дня народження отця Василя найменовано Мукачівською єпархією – роком Проніна, історична спадщина цього подвижника стала предметом жвавого дослідження.

Ще у 2008 р. з благословення теперішнього архієпископа Мукачівського і Ужгородського Феодора (Мамасуєва) при Мукачівському єпархіальному управлінні було створено «Богословсько-історичний науково-дослідний центр імені архімандрита Василя (Проніна)», директором якого є кандидат історичних наук УжНУ Юрій Данилещ.

Серед іншого в рамках науково-дослідної роботи центру на сьогоднішній день побачила світ унікальна трилогія у серії «Собрание трудов архімандрита Василя (Проніна)», де зібрані майже всі рукописні праці отця Василя⁶²². Виданий окремий бібліографічний нарис про отця Василя⁶²³ та кілька наукових статей про нього⁶²⁴.

⁶²² Собрание трудов архімандрита Василя (Проніна). – Том 1. – ОАО «Патент». – Ужгород, 2010. – 432 С. / Составители: протоиерей Александр Мониц, доц. каф. истории Украины УжНУ Юрий Данилещ; Собрание трудов архімандрита Василя (Проніна). – Том 2. – Ужгород: ОАО «Патент», 2010. – 390 С. / Дешифровка рукописей, общая редакция и составление: протоиерей Александр Мониц; Собрание трудов архімандрита Василя (Проніна). – Том 3. – Ужгород: ОАО «Патент», 2011. – 512 С. / Дешифровка рукописей, общая редакция и составление: протоиерей Александр Мониц.

⁶²³ Мониц Александр, протоиерей. Хватит ли мне этой жизни на покаяние? Жизнеописание подвижника благочестия архімандрита Василя (Проніна). – Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2011. – С. 157.

⁶²⁴ Мониц Александр, протоиерей. Архімандрит Василий (Пронін). Рукописный Апостол XVI века // Православный летопис. – Журнал Мукачєво-Ужгородської Православної єпархії. – № 3 (9). – Березень. – 2009. – С. 20–23; Він же: Архімандрит Василий (Пронін). Распоряжения и законник Иосифа II (1780–1790) // Православный летопис. – Журнал Мукачєво-Ужгородської Православної єпархії. – 2009. – № 6 (12). – Червень. – С. 26–29; Він же: Переписка святителя Иоанна (Максимовича) с иеромонахом Василием (Прониным). Материалы к канонизации архімандрита Василя (Проніна) // Православный летопис. – Журнал Мукачєво-Ужгородської Православної єпархії. – 2009. – № 9 (15). – Листопад-Грудень. – С. 26–29; Він же: Жизнь и церковное служение архімандрита Василя (Проніна) // Труды Київської Духовної Академії. – 2010. – № 12. – С. 297–310; Він же: Из личного дневника отца Василя (Проніна) // Живої Родник (Православный собеседник). – 2010. – № 5–6 (81–82). – Май-Іюнь. – С. 42–45; Він же: Архімандрит Василий (Пронін): «Православие в Карпатах – это мир наших летописей» // Живої Родник (Православный собеседник). – 2010. – № 5–6 (81–82). – Май-Іюнь. – С. 33–40; Він же: Жизненный путь архімандрита Василя (Проніна) // Альфа и Омега. – М., 2010. – № 2 (58). – С. 128–143.

**Життєвий шлях та церковне служіння архімандрита Василя (Проніна)
(До 100-річчя з дня народження)**

Ключові слова: Православна Церква, Закарпаття, архімандрит Василій Пронін.

Відомий подвижник благочестя Православної Церкви на Закарпатті у ХХ столітті архімандрит Василій (Пронін) без сумніву є однією з найцікавіших постатей в історії Православ'я в регіоні. Його богословські, наукові, аскетичні, гомілетичні та археологічні праці – унікальне явлення в сучасній церковній науці. Особа архімандрита Василя завжди привертала до себе увагу дослідників церковної історії нашого краю. Його діяльність, яка припадає на нелегкі часи війни та переслідувань від влади, була зосереджена на утриманні Православ'я в цьому регіоні та його популяризацію серед соціуму за допомогою науково-богословських праці та місіонерської проповіді.

Резюме

Монич А.

**Жизненный путь и церковное служение архимандрита Василия (Пронина)
(К 100-летию со дня рождения)**

Ключевые слова: Православная Церковь, Закарпатье, архимандрит Василий Пронин.

Известный подвижник благочестия Православной Церкви на Закарпатье в ХХ веке архимандрит Василий (Пронин) без сомнения является одной из интереснейших фигур в истории Православия в регионе. Его богословские, научные, аскетические, гомилетические и археологические работы – уникальное явление в современной церковной науке. Персона архимандрита Василия всегда привлекала к себе внимание исследователей церковной истории нашего края. Его деятельность, которая приходится на нелегкие времена войны и преследований от власти, была сосредоточена на содержании Православия в этом регионе и его популяризацию среди социума с помощью научно-богословских трудов и миссионерской проповеди.

Summary

Monych O.

**Life way and Church service Archimandrite Basil (Pronin)
(One hundred years since the birth)**

Key words: Orthodox Church, Transcarpathia, Archimandrite Basil Pronin.

The famous ascetic of piety of the Orthodox Church in Transcarpathia in the XX century archimandrite Vasily (Pronin) is undoubtedly one of the most interesting figures in the history of Orthodoxy in the region. His theological, scientific, ascetic homiletychni and archaeological work is a unique phenomenon in the modern church doctrine. A person of archimandrite Vasily has always attracted the attention of researchers of church history of our region. His work, which falls on hard times of war and persecution from the authorities, was focused on the maintenance of Orthodoxy in the region and its popularization among the society through scientific and theological work and missionary preaching.